

Atvasinātas publiskās personas „Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts” vadības ziņojums

Atvasināta publiskā persona „Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts” darbojas saskaņā ar nolikumu, kas apstiprināts kā institūta saistošie noteikumi Nr.1/2007 no 1.03.2012. Institūtu pārvalda zinātniskā padome (padomes priekšsēdētājs Dr.agr. Sanita Zute, zinātniskā sekretāre Mg.lauks. Solveiga Maļecka) un tās ievēlēts direktors (no 01.03.2012. - Mg.lauks. Inga Jansone).

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūta darbības un attīstības stratēģijā tika teikts, ka institūta **misija** ir radīt un nodot sabiedrībai jaunas zināšanas un inovatīvas tehnoloģijas graudkopības, sēklkopības un citās laukkopības jomās, lai sekmētu Latvijas lauksaimniecības ilgtspējīgu attīstību un konkurētspējas paaugstināšanu. Institūts izpilda šādas **funkcijas**:

- veido jaunas Latvijas agrovidei un ražotāju prasībām piemērotas graudaugu šķirnes, veic šo šķirņu uzturēšanu un sēklu pavairošanu;
- nodrošina graudaugu ģenētisko resursu aizsardzību un ilgtspējīgu izmantošanu;
- veic zinātniskos pētījumus, izstrādā ieteikumus par ilgtspējīgām, vidi saudzējošām, noteiktam izmantošanas veidam piemērotām laukaugu audzēšanas tehnoloģijām;
- nodrošina zinātnisko pamatojumu un neatkarīgu ekspertīzi graudkopības un sēklkopības nozaru attīstībai un darbības nodrošināšanai;
- veicina zinātnes, izglītības un prakses integrētu attīstību graudkopībā, sēklkopībā un citās lauksaimniecības nozarēs.

Saskaņā ar iepriekš teikto, institūta darbība tiek organizēta trīs galvenajos darbības virzienos:

1. Zinātniskā darbība graudkopības un sēklkopības jomā, ekspertīzes un zinātniskā pamatojuma nodrošināšana šo nozaru attīstības politikas izstrādei un īstenošanai

Darbības virziena mērķis: nodrošināt informāciju rekomendāciju un ieteikumu izstrādei par patērētāja vajadzībām atbilstošas kvalitātes graudaugu produktu ieguves iespējām, vidi nekaitīgu un ekonomiski pamatotu graudaugu audzēšanas paņēmieni ieviešanu.

Darbības virziens tiks īstenots: izpildot pētījuma projektu un līgumdarbus laboratoriju, un lauka izmēģinājumos, ievērojot dažādu saimniekošanas sistēmu īpatnības.

Šī virziena ietvaros 2014. gadā sadarbībā ar LLU turpināja piedalīties Zemkopības ministrijas atbalstīto pielietojamā zinātnes projektu „**Kultūraugu kaitīgo organismu izplatības, postīguma un attīstības ciklu pētījumi kaitīgumu sliekšņu izstrādāšanai integrētajā augu aizsardzībā**” (projekta vadītāja Dr.agr. B.Bankina vadošā institūcija LLU). 2014. gadā tika apgūti **600** EUR.

Šajā virzienā sadarbībā ar LAAPC, LLU un VPLSI, VSGSI otro gadu realizēja „**Nezāļu izplatības ierobežošanas integrētās augu aizsardzības sistēmā laukaugu kultūru sējumos un stādījumos, sekmējot vides un resursu ilgtspējīgu izmantošanu**”. 2014. gadā tika apgūti **26 690** EUR.

Veicot projekta realizāciju 2014.gadā „**Pākšaugi - alternatīvas sojas izmantošanai proteīnbagātas spēkbarības ražošanā: audzēšanas agrotehniskais un ekonomiskais pamatojums Latvijas apstākļos**” ar ZM atbalstu, tika piesaistīti **50 711** EUR.

2014. gadā tika sākti realizēt Eiropas Sociālā fonda darbības programmas

„Cilvēkresursi un nodarbinātība” 1.1.1.2. aktivitātes „Cilvēkresursu piesaiste zinātnēi”

līdzfinansēts projekts Nr. 1DP/1.1.1.2/13/APIA/VIAA/032 „**Jaunas zinātniskās grupas izveide daudznozaru pētījumam par graudaugu vietējā selekcijas materiāla izvērtēšanu pēc tā diētiskā potenciāla raksturojošiem rādītājiem un izmantošanas iespējām hronisku zarnu slimību prevencijā**”, kur tika apgūti **198 874 EUR**.

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūtā tiek veikta šķirņu saimniecisko īpašību novērtēšana. 2014. gadā saimnieciskās īpašības tika vērtētas ziemas rudziem, ziemas rapsim, kā arī auzas un lauku pupas, kopējais ieņēmums bija **6 177 EUR**

Bez iepriekš minētā 2014. gadā institūtā tika realizēti septiņi **līgumpētījumi** pēc dažādu uzņēmumu pasūtījuma. Lai arī šie pētījumi ir nelieli un vērsti uz konkrētu tehnoloģiju pielietojuma efektivitāti, šī sadarbība ar komersantiem ir pozitīvi vērtējama un arī turpmāk atbalstāma. kopējais ieņēmums no līgumdarbiem 2014. gadā bija **10 034 EUR**

2014. gadā tika rakstīti arī jauni projekti, kas gada nogalē guva apstiprinājumu CORE Organic II programmas (FP7 ERA-NET (Eiropas pētnieciskās telpas) aktivitātē, kas nodrošina starpvalstu pētījumu koordinēšanu un sadarbību pētījumos par bioloģisko pārtiku un bioloģisko saimniekošanu „**Augkopības sistēmas ieviešana dārzu audzēšanā, uzlabojot augsnes bioloģisko resursu izmantošanu un aizsardzību, izmantojot sedzējaugus (AGRO-ECOLOGICAL SERVICE CROPS (ASC)), SOILVEG**”, projekta realizācija tiks sākta 2015.gada 1.februārī.

Kopumā šī virziena realizācijai projekti saņēmuši **293 086 EUR** finansējumu. Par virziena realizāciju atbildīgā struktūrvienība – Agroekoloģisko pētījumu nodaļa (vadītāja pētniece Mg.lauks. Solveiga Maļeckā).

Institūta zinātnieki piedalījušies kā eksperti divās ZM organizētās darba grupās MK noteikumu sagatavošanai par sēklkopības jautājumiem, kā arī darbojas kā pastāvīgi eksperti Nacionālās augu šķirņu padomes Labību ekspertu grupā un Lauksaimniecības augu un dzīvnieku ģenētisko resursu padomes ekspertu grupā.

2. Graudaugu šķirņu veidošana, uzturēšana un sēklu pavairošana dažādu lauksaimniecības sistēmu vajadzībām

Darbības virziena mērķis – piedāvāt Latvijas agrovidei, audzētāju, pārstrādātāju prasībām piemērotas kviešu, miežu un auzu šķirnes un to augstāko kategoriju sēklu drošu un tautsaimniecībai noderīgu produktu ražošanai.

Darbības virziens tiks īstenots: sagatavojot un realizējot valsts un starptautiskās pētījumu programmas, piedaloties sadarbības līgumu izpildē, ieviešot jaunas un pilnveidojot esošās selekcijas metodes; nodrošinot radīto šķirņu pieejamību dažādu saimniekošanas sistēmu sēklaudzētājiem.

Šajā virzienā tiek turpināta selekcijas materiāla izvērtēšana ziema un vasaras kviešiem, miežiem un auzām, kā arī veikta jau izveidoto šķirņu uzturošā selekcija un sēklu pavairošana. 2014. gadā šīm vajadzībām ar nevalstisko organizāciju: biedrība „Zemnieku saeimu”, „Latvijas Lauksaimniecības kooperatīva asociāciju” un „Latvijas Bioloģiskās asociācijas” tika piesaistītas subsīdijas ziemas kviešu un miežu selekcijas materiāla izvērtēšanu, kā arī bioloģiskās selekcijas materiāla izvērtēšanu ziemas un vasaras kviešu, auzu selekcijas materiāla izvērtēšanu, lai iegūtu jaunas Latvijas apstākļiem piemērotas šķirnes. ZM atbalsts selekcijas novērtēšanai integrēto lauksaimniecības kultūraugu audzēšanas tehnoloģijas ieviešanai 2014. gadā bija 75 517 EUR.

ZM atbalsts graudaugu ģenētisko resursu uzturēšanai: šajā gadā no valsts tiek atbalstīta AVS testa veikšanai nepieciešamo etalonsšķirņu uzturēšana - kopā 281 vienība. Finansējums no subsīdijām – 2 819 EUR

Institūtā izveidoto 14 šķirņu sākotnējā sēklkopībā – izlases sēklas sagatavošana šobrīd pilnībā tiek finansēta no šķirņu autoratlīdzību maksājumiem un pirmsbāzes sēklas realizācijas ieņēmumiem.

Turpināta sadarbība ar Boreal Ltd (Somija) projekta „**Germplasm evaluation agreement. Test of the agronomic performance of Boreale's breeding materials in field trials in Latvia climatic conditions**” (atbildīgā par projekta realizāciju Dr.agr. Māra Bleidere) Projekta mērķis novērtēt Somijā veidoto kviešu un miežu selekcijas materiāla Baltijas jūras reģiona apstākļos, īpašu vērību veltot slimību izturībai, veldres noturībai u.c. pazīmēm.

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts bija pieteicies un guvis apstiprinājumu starptautiskā projekta Core Organic II, ERA-NET līdzfinansēts 7. Ietvara programmas projekta (kontrakta Nr. 249667) „**Koordinētas Bioloģiskās augu selekcijas aktivitātes daudzveidībai**” (Coordinating Organic plant **B**Reeding Activities for diversity (**COBRA**)) realizēšanai.

Projekta realizācijai tika izvirzīti specifiskie **uzdevumi**:

- 1) pilnveidot metodes sekas kvalitātes un veselīguma nodrošināšanai;
- 2) noskaidrot piemērošanās, adaptivitātes potenciālu un vispārējo agronomisko raksturojumu bioloģiskajās sistēmās, izmantojot dažāda līmeņa laukaugu sugu daudzveidību;
- 3) paaugstināt selekcijas efektivitāti un radīt jaunas izlases metodes laukaugu daudzveidības paaugstināšanai un saglabāšanai;
- 4) identificēt un likvidēt strukturālās barjeras bioloģiskajai augu selekcijai un sēklkopībai;
- 5) pilnveidot sadarbību un rezultātu ieviešanu bioloģiskajā augu selekcijā.

2013. gadu sekmīgi daļu no šī projektu realizēja, piesaistot ZM finansējumu 8 000 EUR.

Kā arī uzrakstītie projektu, kas šajā uzsaukumā netika apstiprināti ERA-CAPS 2nd Call, “Expanding the European Research Area in Molecular Plant Sciences II” un „The Danish Agency for Science, Technology and Innovation Exploring the nutraceutical potential of cereals in naturally coloured grain”/ SUPERCEREALS.

2014. gadā Latvijas augu šķirņu katalogā bija reģistrētas 14 Stendē izveidotās kviešu, miežu, auzu un sarkanā āboliņa šķirnes. Selekcionāru pienākums ir veikt šo **šķirņu uzturošo selekciju un sākotnējo sēklkopību**. Audzētājiem pavasarī tika piedāvātas šādas šķirnes: mieži ‘Abava’, ‘Rasa’, ‘Sencis’, ‘Ansis’, ‘Druvis’, ‘Kristaps’, ‘Austris’, vasaras kvieši ‘Uffo’, ‘Robijs’, auzas ‘Laima’, ‘Arta’ un ‘Stendes Dārta’, sarkanais āboliņš ‘Dižstende’. Rudenī liels pieprasījums bija pēc ziemas kviešu šķirnes ‘Fredis’ sēklas materiāla.

2014. gadā selekcionāri sagatavoja reģistrācijai Augu šķirņu katalogā divas jaunas graudaugu šķirnes – ziemas kvieši ‘Edvins’, kailgraudu mieži ‘Kornelija’. Tika reģistrēta ziemas kviešu šķirne ‘Edvins’ un kailgraudu mieži ‘Kornelija’- Lietuvā. Tika iegūti pozitīvi AVS testa rezultāti ziemas kviešiem ‘Talsis’ un auzām ‘Lizete’.

Kopumā 2014. gadā institūtā sagatavoja ap 333 t graudaugu un 260 t kartupeļu un zālaugu sēklas. Šajā gadā noslēgti jauni 21 licences līgumi ar lauksaimniekiem par institūta šķirņu izmantošanas tiesībām sēklu pavairošanai. Par sēklkopības darbu izpildi atbildīga Sēklkopības nodaļa.

Kopumā šī virziena realizācijai projektu ieņēmumi sastādīja 273 203 EUR Ienākumi no šķirņu autortiesību realizācijas - 90 203 EUR, ieņēmumi no pirmsbāzes sēklas realizācijas 183 000 EUR . Par virziena realizāciju atbildīgās struktūrvienības – Selekcijas pētījumu nodaļa (vadītāja Mg.lauks. Vija Strazdiņa) un Sēklkopības nodaļa (vadītāja Mg.lauks. Lidija Vojevoda).

3. Zinātnes, izglītības un prakses integrētas attīstības veicināšana graudkopībā, sēklkopībā un citās lauksaimniecības jomās.

Darbības virziena mērķis : pētījumu rezultātā gūtās pieredzes un zināšanu nodošana sabiedrībai, sekmējot zinātnes, izglītības un ražošanas sadarbību.

Darbības virziens tiks īstenots: iesaistot zinātniekus un institūta speciālistus dažādās valsts un citu institūciju organizētās darba grupās kā ekspertus, piedaloties un organizējot dažāda līmeņa zinātniskās un praktiskās konferences, seminārus; izdodot informatīvus un zinātniskus materiālus; publicējot rezultātus starptautiskos un vietējos nozaru izdevumos; piedaloties lauksaimnieku, konsultantu, studentu un citu interesentu tālākā izglītošanā.

Kopumā 2014. gadā akadēmiskos amatos ir ievēlēti un strādāja pieci vadošie pētnieki, astoņi pētnieki un divi asistenti. Studijas LLU Doktorantūras programmā turpina Mg. lauks. Inga Jansone un Mg.lauks. Lidija Vojevoda, Mg.biol. Linda Brunava.

Kopumā zinātnieki ir piedalījušies un prezentējuši savu zinātnisko darbu 7 starptautiskās konferencēs, kas notikušas Vācijā, Francijā, Anglijā, Balkānos, Bosnijā Latvijā . Sagatavotas 18 zinātniskās publikācijas. Zinātnieki ir piedalījušies dažādu institūciju organizētos pasākumos un nolasījuši 14 lekcijas lauksaimniekiem, konsultantiem un studentiem, organizēti divi semināri – sēklaudzētāju seminārs Stende un Lauku dienas Stendē.

Institūts ir kolektīvais biedrs Latvijas Agronomu biedrībā, Latvijas sēklaudzētāju asociācijā un Latvijas bioloģiskās lauksaimniecības apvienībā un aktīvi piedalās šo organizāciju darbībā.

Vasaras periodā Institūta bāzi kā ražošanas prakses vietu izmantoja Valsts Kandavas lauksaimniecības tehnikuma audzēkņi. Vienas dienas izbaukuma praksēs Stendē pabija ap 40 Valsts Kandavas lauksaimniecības tehnikuma audzēkņu un ap 40 LLU Lauksaimniecības fakultātes studentu.

Infrastrukturā nodrošināšana zinātniskai darbībai.

Institūta darbības nodrošināšanai un atbilstoši zinātniskā darba kvalitātes vērtējumam 2014. gadā tika piešķirts bāzes finansējums 135 000 EUR, no kura daļa izlietota zinātnisko darbinieku algu nodrošināšanai.

Graudu kvalitātes un agroķīmijas laboratorija turpināts darbs kvalitātes sistēmas uzturēšanai un 2014. gada pavasarī veikta laboratorijas pārkreditācija, kas ļauj turpināt laboratorijai izsniegt pasūtītājiem sertifikātu graudu fizikālās un ķīmiskās testēšanas jomā.

Institūtam valdījumā nodotā **nekustāmā īpašumu apsaimniekošanā** 2014.gada samazinājās nomas zemes. Institūta pārziņā ir 205.3 ha valstij piederošas lauksaimniecībā izmantojamās zemes, t.sk., 18.3 ha sertificēti kā bioloģiskās lauksaimniecības zemes. Atbilstoši iepriekš noslēgtajiem zemes nomas līgumiem, vēl papildus tiek apsaimniekoti 27.1 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Ierobežotā finansējuma dēļ arī 2014. gadā nav ieguldīti līdzekļi meliorācijas sistēmu renovācijai un nav veikta uzturošā augšņu kalķošanai, lai arī šo pasākumu vajadzība vairākos zemes nogabalos, kas arvien ir aktuāla.

Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts kā Lauksaimniecības resursu izmantošanā un pārtikas valsts nozīmes pētniecības centra viena no dalīb institūcijām, kopīgi ar partneriem sagatavoja un ieguva tiesības īstenot projektu ERAF līdzfinansētā darbības programmas „Uzņēmējdarbība un pētniecība” 2.1.1.3.1. apakšaktivitātes „Zinātnes infrastruktūras attīstība” („**Mūsdienīgas zinātnes materiāli tehniskās bāzes pilnveide lauksaimniecības resursu izmantošanas un pārtikas valsts nozīmes pētniecības centra ietvaros**”, vadošais partneris Latvijas Valsts Augļkopības institūts). Šī projekta ietvaros tiek veikta laboratorijas ēkas renovācija un modernizēta institūta laboratorija, kā arī renovēts viens no siltumnīcu boksiem. 2014.gadā tika pabeigti renovācijas darbi

par 81 004 EUR. Kā arī iekārtu iegādei tika ieguldīti 14 824 EUR. 2015. gadā plānotas vēl iekārtu iegādes.

Šajā gadā ar ZM atbalstu tika piešķirti 149 000 EUR ēkas renovācijas pabeigšanai un 63 633 EUR materiāli tehniskās bāzes pilnveidošanai. 2015. gadam tika piešķirts finansējums 88 000 EUR, kas tiks novirzīts laboratorijas ēkas jumta remontam un auto svaru uzstādīšanai. Atbildīgā struktūrvienība par šī virziena realizāciju ir Administrācija (atbildīgais direktora vietnieks inženiertehniskos jautājumos Igors Kude).

Par plāniem nākotnē.

Institūtā pēc Starptautiskās zinātnisko institūciju vērtēšanas, Stendes Graudugu selekcijas institūts tika novērtēts kā zems starptautiskais pētījumu institūts. Ar ieteikumu apvienoties, lai veidotu spēcīgāku starptautisko institūtu. Līdz šim ZM kā pārvaldošā ministrija, finansiāli neveicināja starptautiskos pētījumus, uzsvāru liekot uz vietējiem pētījumiem. Līdz ar to Institūts NEVAR būt spēcīgas starptautisks institūts. Pēc vērtētāju ieteikuma ZM un IZM ierosināja veikt reformas, apvienojot mazākos institūtus. Idejas par reformām sākās 2014. gadā, bet reorganizācija jāveic 2015. gada. Apvienoti tiks Valsts Stendes graudaugu selekcijas institūts, Valsts Priekuļi laukaugu selekcijas institūts un Agrārās ekonomikas institūts. Kā notiks apvienošana, vai tā būs labvēlīga zinātniskās darbības attīstībai, finansējuma piesaistīšanai, to rādīs laiks.

Kamēr gaisā virmo domās par jauna institūta dibināšanu, institūta zinātnieki turpinās iepriekš iesāktos projektus. Finansējums šim darbam tiks nodrošināts no atbalsta maksājumiem lauksaimniekiem 2015. gadam. Šīs aktivitātes atbalsta lauksaimnieku organizācijas, ar kurām selecionāri noslēdz sadarbības vienošanās. Turpināsies ar ES projektu īstenošana. Sadarbībā ar Bioloģisko pētījumu centru Lielbritānijā un vēl pieciem sadarbības partneriem Eiropā EK projekts ERA- Net programmas CORE – organic ietvaros par pētījumiem bioloģiskās selekcijas jomā. Kā arī zinātnieki strādā pie jaunu projektu iesniegumu sagatavošanas.

Par spīti finansiālajiem ierobežojumiem institūts arī turpmāk par sev svarīgu uzdevumu uzskata jauno zinātnieku un speciālistu atbalstīšanu, lai iesāktais studiju process un zinātnisko darbu izstrāde tiktu pabeigta.

Pēdējos gados institūtā **būtiski pieaudzis administratīvā darba apjoms** (ERAF, ES projektu administrēšana, ZM vienotās personālvadības, nekustamo īpašumu un grāmatvedības uzskaites sistēmas ieviešana un institūta saimnieciskās/nesaimnieciskās darbības detalizētas uzskaites ieviešana u.c.), kas liek nopietni izvērtēt nepieciešamību palielināt administrācijas kapacitāti.

Rēķinoties ar līdzekļiem, kas nepieciešami ES fondu projektu līdzfinansēšanai, administratīvo izmaksu un iepērkamo resursu izmaksu sadārdzinājuma kompensēšanai, diemžēl nākas secināt, ka finansiālā situācija institūtā arī 2014. gadā būs pietiekami saspringta un gada budžetu sastādot, bija ļoti nopietni jāizvērtē visas vajadzības un iespējas, lai radītu vismazākos draudus iepriekšējo gadu iestrādņēm pētniecībā, infrastruktūras uzturēšanā un netiktu zaudēti kvalificēti zinātnieki un nozaru speciālisti. Šāda situācija nav labvēlīga radošam darbam nedz institūta kvalitatīvai izaugsmei. Bet tajā pašā laikā, redzot augošo pieprasījumu pēc institūtā radītajām šķirnēm un to sēklām, speciālistu konsultācijām un tūristu pieplūduma, interesējoties gan par institūta darbību, gan iespējām uzzināt sen aizmirstas lietas, redzam, ka Institūtam ir un būs sava vieta sabiedrībā.

Gada pārskata apstiprināšanas datums: 2015.gada 28 janvāris, zinātniskās padomes sēdes protokols Nr.1

Direktore:

Inga Jansone